

Ю.А. Алексєєва

yulya-alekseeva-74@mail.ru

Структурна модель віри в юнацькому віці

Alieksieieva YA. Structural model of faith in youth / YA. Alieksieieva // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 34. – Kamianets-Podilskiy : Aksioma, 2016. – P. 17–30.

Ю.А. Алексєєва. Структурна модель віри в юнацькому віці. У статті представлено наукові погляди вчених на структуру феномену віри. Презентовані структурні моделі віри особистості свідчать, що віра розглядається вченими як інтегроване психічне утворення, яке вміщує певні компоненти та складові. Теоретичне дослідження структурних моделей віри показало, що вони відображають різні конфігурації психічних явищ. Презентовано авторську модель структури віри в юнацькому віці. Відзначено, що дослідження віри в юнацькому віці спирається на методологічні принципи багаторівневості та ієрархічної організованості психічних процесів. Виділено структурні компоненти віри в юнацькому віці (когнітивний, емоційно-ціннісний, конативний та системотвірний). До когнітивного компонента належать фідогенні, сцієнтогенні та квестіогенні переконання особистості. Фідогенні переконання – погляди особистості, засновані на вірі. Сцієнтогенні переконання засновані на інформації, отриманій в результаті пізнавальної діяльності. Квестіогенні переконання засновані на сумнівах. Емоційно-ціннісний компонент віри в юнацькому віці відображає ієрархію цінностей та вміщує широку палітру почуттів, які супроводжують віру (сумніви, впевненість, любов, надія, довіра, невпевненість, комплекс переживань самоствавлення), що відображають схвалення або відкидання об'єкта віри залежно від ступеня визнання його важливості та актуальності для особистості. Відзначено, що об'єкти віри у свідомості індивіда виступають як ментальні цінності у вигляді концептів (готових поглядів, що містяться в суспільній свідомості) і /або конструктів (результатів власних міркувань, інтерпретацій, уявлень і переконань). Конативний (мотиваційно-поведінковий) компонент віри в юнацькому віці включає мотиваційну та волюву складові особистості, які виражаються в прагненні до дій на основі прийняття рішення. Системотвірним компонентом віри в юнацькому віці є процес пошуку та признання сенсу цінностей, з якими людина стикається у своєму житті. Зроблено висновок, що феномен віри в юнацькому віці має свою специфічну структуру, яка містить певні компоненти.

Ключові слова: віра, структура віри, когнітивний компонент віри, емоційно-ціннісний компонент віри, конативний компонент віри, системотвірний компонент віри, цінності, потреби, переконання, смисл.

Ю.А. Алексеева. Структурная модель веры в юношеском возрасте.

В статье представлены научные взгляды учёных на структуру феномена веры. Представленные структурные модели веры личности свидетельствуют, что вера рассматривается учёными как интегрированное психическое образование, которое содержит определённые компоненты и составляющие. Теоретическое исследование структурных моделей веры показало, что они отражают различные конфигурации психических явлений. Представлена авторская модель структуры веры в юношеском возрасте. Отмечено, что исследование веры в юношеском возрасте опирается на методологические принципы многоуровневости и иерархической организованности психических процессов. Выделены структурные компоненты веры в юношеском возрасте (когнитивный эмоционально-ценностный, конативный и системообразующий). К когнитивному компоненту принадлежат фидогенные, сциентогенные и квестигенные убеждения личности. Фидогенные убеждения – взгляды личности, основанные на вере. Сциентогенные убеждения основаны на информации, полученной в результате познавательной деятельности. Квестигенные убеждения основаны на сомнениях. Эмоционально-ценностный компонент веры в юношеском возрасте отражает иерархию ценностей и содержит широкую палитру чувств, которые сопровождают веру (сомнения, уверенность, любовь, надежда, доверие, неуверенность, комплекс переживаний самоотношения), отражающих одобрение или отвержение объекта веры в зависимости от степени признания его важности и актуальности для личности. Отмечено, что объекты веры в сознании индивида выступают как ментальные ценности в виде концептов (готовых взглядов, содержащиеся в общественном сознании) и / или конструкций (результатов собственных интерпретаций, представлений и убеждений). Конативный (мотивационно-поведенческий) компонент веры в юношеском возрасте включает мотивационную и волевую составляющую личности, которые выражаются в стремлении к действиям на основе принятия решения. Системообразующим компонентом веры в юношеском возрасте является процесс поиска и признания смысла ценностей, с которыми человек сталкивается в своей жизни. Сделан вывод, что феномен веры в юношеском возрасте основывается на специфическом сочетании элементов её структуры и функций.

Ключевые слова: вера, структура веры, когнитивный компонент веры, эмоционально-ценностный компонент веры, конативный компонент веры, системообразующий компонент веры, ценности, потребности, убеждения, смысл.

Постановка проблеми. Сьогодні одним із актуальних питань психологічної науки є вивчення феномену віри, як духовного стержня особистості, що мобілізує її внутрішні ресурси. Віра як складне особистісне утворення має свою структуру, яка містить певні елементи та відображає їх взаємозв'язок. Вивчення структурних компонентів віри особистості дає можливість краще ди-

ференціювати та діагностувати їх викривлення, які призводять до розвитку непродуктивних форм віри. Тому для об'єктивного розуміння віри в юнацькому віці, як системоутворюючого феномена, необхідним є дослідження її структурної моделі.

Мета статті полягає у презентації структурної моделі віри в юнацькому віці.

Аналіз останніх публікацій та виклад основного матеріалу. Аналізуючи наукові погляди психологів, слід зазначити, що деякі вчені (Дж. Леуба, Д.М. Угринович, Т.О. Казанцева, О.М. Двойнін, В.П. Москалець, О.І. Климішин) здійснювали спроби структурувати таке складне психічне утворення, як віра, в якому, на їх думку, певну роль відіграють усі психічні процеси, включаючи уяву, почуття й волю.

Так, американський психолог Дж. Леуба вважав, що віра особистості включає як її впевненість в істинності певних суджень або поглядів (що передбачає діяльність мислення), так і почуття, потреби, волю до їх реалізації [10].

Д.М. Угринович виділив психологічні особливості віри. По-перше, важливу роль у вірі відіграють почуття людини. Оскільки предмет віри викликає зацікавлене ставлення людини, воно реалізується насамперед в емоційній сфері, спричиняючи ті чи інші почуття та переживання. Діапазон цих переживань може бути досить різним як за змістом, так і за інтенсивністю, однак поза емоційним ставленням віра неможлива. По-друге, віра неможлива поза особистісною оцінкою предмета віри. Ця оцінка найчастіше буває позитивною. Людина вірить у те, що відповідає її ідеалам, прийнятій нею системі цінностей, що приносить їй суб'єктивне моральне задоволення. При цьому сама віра відіграє певну роль у формуванні її ідеалів і ціннісних орієнтацій. Вчений зауважував, що віра (особливо релігійна) існує і за наявності різко негативної оцінки певного явища, образу (віра в «чорну магію», чаклунство, у диявола). Проте, якою б не була оцінка предметів віри, вона в ній обов'язково наявна і накладає певний відбиток на її зміст. По-третє, віра передбачає активне особистісне ставлення до свого предмета, яке зачіпає вольові процеси й проявляється тією чи іншою мірою в поведінці людини. Особистісне, зацікавлене, емоційне й оцінне ставлення людини до предмета власної віри завжди впливає на її поведінку [10].

За науковою позицією В. Л. Петрушенко і Г. Н. Щербакової віру слід вивчати як складне психологічне утворення. Вона містить у собі два компоненти: інтелектуальний і емоційний,

при цьому останній є домінуючим компонентом віри. Віра – це емоційно пережите ставлення суб'єкта до певної сукупності поглядів і уявлень про реальну або вигадану «дійсність», що визнається істинною, яка не може бути доведена в цей момент. Така дійсність зумовлена якістю соціальної інформації, формується під впливом соціально-історичних цінностей, потреб та інтересів, стає формою суб'єктивного внутрішнього прийняття авторитету й спонукає вольове ставлення, поведінку та вчинки людей. На думку цих вчених, суттєвими особливостями віри є внутрішнє прийняття людиною чого-небудь істинного й згода з ним; почуття, що визначає емоційне переживання-ставлення людини до предмета віри; відображення в змісті віри життєво важливих інтересів людей; опора на авторитет; ціннісне ставлення до чого-небудь як до правильного чи неправильного, справедливого чи несправедливого, гарного чи поганого [8].

Російська вчена Т.О. Казанцева у своєму дослідженні доходить висновку, що віра – це комплекс когнітивних, ціннісних, мотиваційних, настановних і афективних утворень. Когнітивний компонент віри, на думку дослідниці, представлений системою уявлень людини про предмет віри, експектаціями стосовно себе та інших, сугестивністю та контрсугестивністю, рівнем критичності. Афективний компонент віри вмщує в себе афекти, пов'язані з предметом віри. Наставний компонент містить систему установок відносно предмета віри, цілей і діяльності людини. Ціннісний компонент презентований ціннісними орієнтаціями, спрямованими на предмет віри [2].

Розглядаючи віру як інтегральну психологічну характеристику, що поєднує в єдине ціле різні явища психічної дійсності, О.М. Двойнін зазначав, що у вірі наявний елемент знання, проте в ній на передній план виступає не об'єктивний зміст цього знання, а значення цього змісту для людини. Психологічною продукцією віри виступає не представленість образу майбутнього у свідомості, а переживання майбутнього в сьогоденні. Вивчаючи зв'язок віри зі смисловою сферою особистості, учений зауважував, що смисл і віра подібні за багатьма характеристиками. Між вірою та смислом існує пряма залежність, втрата смислу завжди пов'язана із втратою віри. Аналізуючи взаємозв'язок віри з переконаннями, він підкреслював, що віра нетотожна переконанням людини. І пояснював це тим, що переконання – це результат особистісного розвитку людини і відносно статичні утворення, а віра присутня у людини незалежно від ступеня сформованості переконань і має динамічний характер [1].

Відомий український психолог В.П. Москалець виділяв у структурі релігійної віри раціональний, емоційний і вольовий компоненти. Аналізуючи релігійні почуття, він підкреслював, що емоційний елемент віри утворюють звичайні емоційні переживання (стани, процеси), які спрямовуються на релігійний об'єкт. Емоційні переживання зумовлюють особистісну значущість, цінність віри для суб'єкта і утворюють основу, ґрунт її функціональної динаміки. Релігійні почуття – сталі і тривалі емоційні стани, об'єктом яких є Бог, надприродні істоти, релігійні цінності. До таких почуттів належать релігійна любов, релігійний страх, релігійне почуття піднесеного тощо. Розглядаючи взаємозв'язок раціонального та емоційного компонентів із волею, вчений стверджував: якщо розум, інтуїція, емоційні переживання суб'єкта вибирають «бути у вірі», його воля забезпечує відповідну саморегуляцію на цьому шляху [7].

Досліджуючи феноменологію релігійної віри в рамках християнсько-орієнтовного підходу, О.І. Климичин виділила в ній чотири структурні компоненти: 1) сфера несвідомого як апіорне онтологічне джерело; 2) когнітивно-рефлексивний, що забезпечує усвідомлення об'єкта віри; 3) емоційно-ціннісний, що забезпечує емоційну значущість об'єкта віри; 4) мотиваційно-вольовий, що полягає у здатності людини до дій згідно з релігійною вірою [4].

Отже, презентовані структурні моделі віри особистості свідчать, що віра розглядається вченими як інтегроване психічне утворення, яке вміщує певні компоненти та складові. Теоретичне дослідження структурних моделей віри показало, що вони відображають різні конфігурації психічних явищ.

Розуміння природи віри через призму методологічного принципу багаторівневості та ієрархічної організованості психічних процесів і явищ дало можливість розглядати її структуру в рамках таких компонентів, як когнітивний, емоційно-ціннісний, конативний та системотвірний. Опишемо структурні компоненти віри в юнацькому віці більш докладно.

Віра є складним, системно організованим та інтегрованим утворенням, яке на когнітивному рівні презентовано у формі індивідуально організованих комплексів специфічних переконань. Відповідно до запропонованої нами термінології, когнітивний рівень містить співвідношення цілого комплексу індивідуальних ієрархічно організованих переконань, що динамічно трансформуються в процесі розвитку особистості. До них належать фідегенні (від лат. *fide* – віра) переконання – погляди осо-

бистості, засновані на вірі. У свідомості та несвідомому людини існує шар поглядів і переконань, що стосуються цілої низки побутових, соціальних, духовних проблем, які не знайшли і поки не знаходять підтверджень у науці, тому не можуть бути визнані достовірними та реальними. Ці переконання пов'язані, наприклад, з уявленнями людини про Бога, душу, безсмертя та ін.

У скарбничці юнацьких переконань існують такі, що виникають на основі готових знань (сцієнтогенних переконань, в основі яких лежить інформація, отримана в результаті пізнавальної діяльності і виражена у вербальній та знаково-символічній формі, визнана соціумом та науками). Система переконань включає також позиції індивіда, в основі яких лежать сумніви (лат. *quaestio* – сумнів) – квестіогенні переконання. Їх співвідношення в різних ситуаціях визначає стратегію і тактику вибору цілей і засобів досягнення цілей, супроводжує відповідну мотивацію. Ті й інші можуть бути раціональними, тобто відповідати реальності, та ірраціональними – неймовірними або малоймовірними, а також продуктивними, тобто такими, що дозволяють робити правильний вибір, відтак оцінюються як раціональні, надійні, достовірні, корисні та доцільні.

Емоційно-ціннісний компонент віри в юнацькому віці відображає ієрархію цінностей і вміщує широку палітру почуттів, які супроводжують віру (сумніви, впевненість, любов, надія, довіра, невпевненість, комплекс переживань самоставлення), що відображають схвалення або відкидання об'єкта віри залежно від ступеня визнання його важливості та актуальності для особистості.

Об'єкти віри – конкретні, концептуально пов'язані між собою, інтегровані в єдине ціле елементи форм віри. Наприклад, об'єктами духовно-релігійної віри є Бог, душа, вищі сили, віра в безсмертя і т.д. Тому об'єкти віри у свідомості індивіда виступають як *ментальні цінності* у вигляді концептів (готових поглядів, що містяться в суспільній свідомості) і /або конструктів (результатів власних міркувань, інтерпретацій, уявлень і переконань).

Спробуємо дати більш розширене визначення концептам і конструктам віри. *Концепти віри* – готові, сформовані в процесі соціального розвитку картини світу, які існують у формі установок суспільної свідомості (атитюдів) або колективного несвідомого (архетипів), що відображають сподівання людей стосовно можливості існування вищих і раціональних принципів і правил взаємодії. Концепти об'єктивні і є готовим, сформованим у сус-

пільній свідомості ментальним продуктом, що містять уявлення багатьох мислителів. Людина у процесі соціалізації, залучення до духовних та інших цінностей інтеріоризує їх та ідентифікує себе з ними.

Конструкти віри – думки, ідеї, уявлення, переконання, якими індивід аргументує значущість, користь, доцільність визнання та прийняття об'єкта віри. За допомогою конструктів він прагне вирішувати власні життєві проблеми, робить особистий вибір. Згідно з поглядами Дж. Келлі, викладеними у його теорії, індивід намагається пояснити дійсність, щоб навчитися передбачати події, що впливають на його життя, дивиться на сьогодні так, щоб передбачити майбутнє за допомогою унікальної системи своїх особистісних конструктів, у тому числі й за допомогою конструктів віри [3]. Таким чином, потреба в структуризації навколишнього ціннісного світу для надання йому зрозумілих форм і змісту, співвідносних з уже загальноновизнаною інформацією, породжує прагнення людини до створення конструктів, суб'єктивних пояснювальних оцінних комплексів, що дозволяють визначати смисл цінностей, з якими доводиться стикатися.

Цінність об'єкта віри визначається тим набором якостей (властивостей, ролей, дій, можливостей), які виконують певний спектр функцій, необхідних для задоволення актуальних потреб особистості. Таким чином, між об'єктами, що мають певне ціннісне значення, і потребами особистості встановлюється стійкий континуум, що розвивається, і все це здійснюється через призму виконуваних цінностями функцій. Відтак цінності можуть бути полі-, оліго- або монофункціональними, тобто можуть задовольняти велику, невелику кількість потреб або одиничні потреби людини. Чим більшу кількість різнорівневих потреб здатна задовольнити та чи інша цінність, тим більшою значущістю і смислом вона відображається у свідомості індивіда, тим сильніша віра в неї.

Переживання почуття сумніву виникає в результаті актуалізації квестіогенних переконань – поглядів, що посилюють невпевненість особистості в необхідності визнання якихось фактів і ситуацій. Під сумнівом ми розуміємо невпевненість особистості в адекватному виборі цінності (її вигоди та корисності), мети або завдання, що належить розв'язати, у правильному виборі відповідних засобів досягнення.

Причини сумнівів можна розділити на зовнішні, пов'язані з об'єктивними обставинами переробки інформації, і внутрішні – пов'язані з проблемами особистості. До зовнішніх причин, що

генерують сумніви, слід віднести: недостатнє конструювання ситуації, пов'язане з дефіцитом необхідних знань, що дозволяють правильно оцінити її важливість, надійність і доцільність використання; залежність оцінки цінностей від думки значущих інших, на яких орієнтується особистість; сумнів від того, як ми будемо сприйматися іншими внаслідок неправильного вибору і помилки; сумнів унаслідок недовіри до джерела інформації. До внутрішніх джерел виникнення сумнівів, які спричиняють опір визнанню та прийняттю віри, належать: страх індивіда перед невдачами та поразками, можливими помилками; респондентна фобія (лат. *respondent* – відповідь, відповідальність) – страх брати на себе відповідальність; орієнтація на завищений, максималістський результат, який часто не досягається; непевність у деяких аспектах «Я» (особистісних якостях, власних можливостях), необхідних для розв'язання актуальних завдань; слабкість прогностичної функції мислення, що виникає через нездатність індивіда прогнозувати майбутній результат; непевність у правильному вирішенні актуальних питань і власному виборі. Генералізація сумнівів може стати головним бар'єром у розвитку та збереженні віри, тому чим сильнішим є переживання власної неспроможності або сумнів унаслідок тривожності та підозрливості, тим швидше віра може набувати ілюзорних і навіть патологічних форм.

Базовим емоційним супроводом віри є почуття надії та любові. Надія – пролонгована віра, стан переживання поки збереженого смислу. Втрата надії супроводжується втратою смислу, втратою віри та любові. Старий афоризм «Надія вмирає останньою» є лаконічним відображенням цього взаємозв'язку. Любов – активатор віри, привертальний фактор до пошуку смислу. Любов є умовою виникнення віри, а віра можлива за умови любові. Або, інакше кажучи, ми віримо, тому що любимо, і любимо, тому що віримо. Кому (або у що) ми віримо, того (або те) ми любимо. І навпаки. Таким чином, віру, надію та любов необхідно розглядати не тільки як красиву духовну метафору, що відтворює людські ідеали та сподівання, а як екзистенціальну емоційну і метапотребнісну тріаду, яка бере участь у формуванні та задоволенні іншої універсальної потреби особистості – прагнення до смислу.

Важливою умовою формування віри в себе є комплекс самоствавлень, що впливають на стратегію і тактику поведінки, вибір цілей і засобів їх досягнення, що регулюють дії і вчинки індивіда, визначають мотиваційну детермінацію поведінки. Відповідно до ієрархічної моделі структури самоствавлення, розробленої

В. В. Століним, самоствалення, як основний елемент самосвідомості, включає такі компоненти: самоповага, самоінтерес, аутосимпатія, очікування ставлення інших, інтегроване відчуття самоствалення [9].

Самоповага – віра в свої сили, здібності, а також уміння самостійно вирішувати проблеми і завдання, контролювати свої дії та вчинки. Рівень самоповаги залежить від ставлення індивіда до таких своїх глибинних особистісних якостей, як інтелектуальність, успішність, привабливість, сексуальність, моральність і ін. Самоповага визначає вибір особистістю діапазону і масштабу цілей (рівня домагань), впливає на стратегію поведінки.

Самоінтерес – пізнавальне ставлення до свого внутрішнього світу, до власних думок, відчуттів, намірів, спогадів, свого минулого і змін у майбутньому, переживання близькості до самого себе. Самоінтерес виявляється в схильності індивіда до ведення внутрішнього діалогу із собою, впевненості у своїй цікавості, домінуванню власних поглядів на зовнішні події і складнощі свого внутрішнього світу.

Аутосимпатія – зміст емоційного ставлення до себе, рівень самосприйняття: позитивне або презирливе ставлення зі схильністю до самоосуду. Аутосимпатія виражається в задоволеності своїми поточними досягненнями або частих переживаннях власної недосконалості, відчуттів досади, сорому і провини.

Очікування ставлення інших – орієнтація людини на думку інших про себе, залежність самоствалення від чужих оцінок. Адекватне сприйняття чужої думки про себе залежить від уміння резонувати з когнітивними і емоційними станами людей і відчувати їх запити. Рівень очікування ставлень інших впливає на формування залежності або незалежності індивіда від оцінок інших людей.

Конативний (мотиваційно-поведінковий) компонент віри в юнацькому віці – сумарна інтегрована тенденція особистості, що виражається в прагненні до дій на основі прийняття, інтеріоризації ціннісного об'єкта віри та ідентифікації з ним. З огляду на ставлення до цінності на емоційному та когнітивному рівнях, а також на доцільність досягнення мети, формується вектор орієнтації дій. Визнання особистістю доцільності досягнення мети, формування програми оволодіння цінністю переживається молодю людиною як прийняття раціонального, адекватного вибору і супроводжується аргументацією (мотиваційною складовою) і появою прагнення до її досягнення (вольова складова). Прагнення до досягнення мети переживається особистістю як актуальний

потребнісний стан, що стає платформою для стійкого цільового вектора, формування специфічної діяльності, спрямованої на досягнення цінності і за допомогою її специфічних і потенційних функцій – на задоволення актуальних потреб.

Потреби – сфера, що є найважливішою складовою віри, рушійною силою психіки. Потреба розглядається як стан, що сигналізує про існування бар'єрів її реалізації та задоволення (І. А. Джидар'ян, В. М. М'ясищев, К. Обухівський), як переживання потреби в ціннісних об'єктах, без яких ускладнюється існування та розвиток (С. Л. Рубінштейн), як прагнення до динамічної розрядки виниклого при цьому напруження (К. Левін), як відхилення від необхідного рівня адаптації та прагнення до відновлення очікуваного результату (Д. К. Мак-Клелланд). Процес задоволення потреб виступає як активність особистості, спрямована на досягнення мети, отже, цю проблему слід розглядати в рамках цілепокладання, можливості осмислення діяльності з точки зору формування цілей, їх досягнення найбільш рентабельним шляхом у рамках припустимого часового ресурсу.

Незважаючи на найширший потребнісний спектр, всі описані та виділені потреби можна об'єднати у п'ять основних груп, тобто виділити, так звану, універсальну «потребнісну пентаду», що специфічно проявляється в різних ментальних полях. До базових можна віднести потреби в самоактуалізації, самоствердженні, ідентифікації, безпеці та пошуку смислу, які беруть активну участь у формуванні віри. Взаємозв'язок між активністю базових потреб особистості та розвитком віри ми обговоримо в наступній публікації.

Отже, на прийняття рішень впливають специфічні комплекси трьох (когнітивного, афективного та конативного) компонентів віри, які мають специфічне онтогенетично утворене особистісне забарвлення, ієрархію й аранжування.

Системотвірним компонентом віри, що організує розвиток особистості в юнацькому віці, виступає пошук і розкриття смислу тієї величезної кількості цінностей, з якими людині доводиться стикатися. Поняття особистісного смислу як базового пояснювального поняття в психології та інших науках було введено О. М. Леонтьєвим ще в сорокових роках минулого сторіччя. На Заході воно розвивалося в таких концепціях, як логотерапія В. Франкла, теорія особистісних конструктів Дж. Келлі, етогенетичний підхід Р. Харре, феноменологічна психотерапія Ю. Джендліна та інших.

О. М. Леонт'єв зазначав, що розшифрування проблеми смислу дозволить краще зрозуміти особистість як особливу форму психологічного виміру [5]. В. Франкл розглядав смислові виміри людини як надбудову над її біологічними та соціальними утвореннями [11]. Багато дослідників даного питання доходять висновку, що вчення про смисл може виконувати функцію базової концептуальної системи в психології, оскільки з її допомогою можна пояснити динаміку формування не тільки відносин всередині особистості, взаємин особистості та соціуму, а й складних трансформацій у масовій психіці в умовах цивілізаційних змін [6, 12].

Смисл виражає ставлення особистості до ціннісного об'єкта через призму оцінки його утилітарності та рентабельності. Пошук смислу дозволяє аргументовано (мотивовано) прийняти та ідентифікувати себе або з усією цінністю (тотальна ідентифікація), або з її частиною (фрагментарна ідентифікація). Пошук смислу, як метапотреба, пронизує всі без винятку свідомі дії особистості і відображається на когнітивному рівні, включаючи мислення та його атрибути, уяву, пам'ять. Людина іноді болісно шукає смисл, застосовуючи в цих випадках усе можливе: логіку, досвід, знання, вміння, допомогу та підтримку інших. Кінцевим результатом пошуку є прийняття або неприйняття смислу, розуміння того, що смисл утрачений або відсутній. Або він сприймається як дещо суперечливе, відтак людина не знає, радіти їй від цього чи страждати. Когнітивна складова смислу вміщує комплекси переконань особистості, які або підтверджують значущість і смисл цінності, або відкидають їх, або викликають сумнів у якихось її аспектах. Віра допомагає нам у цьому, її можна вважати основним інструментом пізнання, визнання та прийняття смислу цінностей навколишнього світу.

Висновки та перспективи. Отже, вивчення даної наукової проблеми показало, що незважаючи на спроби багатьох психологів виділити й описати структуру віри, питання змісту структури віри в юнацькому віці розкрито недостатньо. Систематизація наукових позицій учених та вивчення віри в юнацькому віці через призму методологічного принципу багаторівневості та ієрархічної організованості психічних процесів дозволила виділити когнітивний емоційно-ціннісний, конативний та системотвірний компоненти віри. До когнітивного компонента належать фідогенні, сцієнтогенні та квестіогенні переконання особистості. Емоційно-ціннісний компонент віри в юнацькому віці відобра-

жає ієрархію цінностей та вміщує широку палітру почуттів, які супроводжують віру (сумніви, впевненість, любов, надія, довіра, невпевненість, комплекс переживань самотавлення). Конативний (мотиваційно-поведінковий) компонент віри в юнацькому віці включає мотиваційну та волюву складову особистості, які виражаються в прагненні до дій на основі прийняття рішення. Системотвірним компонентом віри в юнацькому віці є процес пошуку та признання сенсу цінностей, з якими людина стикається у своєму житті. Перспективи подальшої науково-дослідної роботи вбачаємо у системному дослідженні віри як особистісного феномену, що має певну структуру та функції.

Список використаних джерел

1. Двойнин А. М. Психология верующего: Ценностно-смысловые ориентации и религиозная вера личности: монография / А. М. Двойнин. – СПб. : Речь, 2011. – 224 с.
2. Казанцева Т. А. Вера как социально-психологический феномен и его суггестивный механизм формирования: дис. кандидата психол. наук:19.00.05 / Татьяна Александровна Казанцева. – М., 2007. – 136 с.
3. Келли Дж. Психология личности. Теория личностных конструктов / Дж. Келли. – СПб. : Речь, 2000. – 249 с.
4. Климишин О. І. Християнсько-психологічні основи духовного розвитку особистості: дис. доктора психол. наук: 19.00.07 / Ольга Іванівна Климишин. – Івано-Франківськ, 2013. – 492 с.
5. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: В 2 т. / А. Н. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1983. – Т. 2. – 320 с.
6. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев; [2-е изд., испр.]. – М. : Смысл, 2003. – 487 с.
7. Москалец В. П. Психологія релігії / В. П. Москалец. – К. : Академвидав, 2004. – 240 с.
8. Петрушенко В. Л. Вера в духовном мире личности / В.Л. Петрушенко, Г. Н. Щербакова. – Львов : Вышая шк., 1989. – 96 с.
9. Столин В. В. Уровни и единицы самосознания / В. В. Столин // Психология самосознания. Хрестоматия. – Самара : Изд-во БАХРАХ-М. – С. 123–155.
10. Угринович Д. М. Психология религии / Д. М. Угринович. – М. : Политиздат, 1986. – 352 с.

11. Франкл В. Воля к смыслу / В. Франкл. – М. : Апрель-Пресс, 2000. – 368 с.
12. Чудновский В. Э. Смысл жизни и судьба / В. Э. Чудновский. – М. : Изд-во «Ось-89», 1997. – 208 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Dvojnin A. M. Psihologija verujushhego: Cennostno-smyslovye orientacii i religioznaja vera lichnosti: Monografija / A. M. Dvojnin. – SPb. : Rech', 2011. – 224 s.
2. Kazanceva T. A. Vera kak social'no-psihologicheskij fenomen i ego suggestivnyj mehanizm formirovanija: dis. kandidata psihol. nauk: 19.00.05 / Tat'jana Aleksandrovna Kazanceva. – M., 2007. – 136 s.
3. Kelli Dzh. Psihologija lichnosti. Teorija lichnostnyh konstruktov / Dzh. Kelli. – SPb. : Rech', 2000. – 249 s.
4. Klymyshyn O. I. Hrystians'ko-psihologichni osnovy duhovnogo rozvytku osobystosti: dys. doktora psihol. nauk: 19.00.07 / Ol'ga Ivanivna Klymyshyn. – Ivano-Frankivs'k, 2013. – 492 s.
5. Leont'ev A. N. Izbrannye psihologicheskie proizvedenija: V 2 t. / A. N. Leont'ev. – M. : Pedagogika, 1983. – T. 2. – 320 s.
6. Leont'ev D. A. Psihologija smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoj real'nosti / D. A. Leont'ev; [2-e izd., ispr.]. – M. : Smysl, 2003. – 487 s.
7. Moskalec' V. P. Psihologija religii' / V. P. Moskalec'. – K. : Akademvydav, 2004. – 240 s.
8. Petrushenko V. L. Vera v duhovnom mire lichnosti / V.L. Petrushenko, G. N. Shherbakova. – L'vov : Vyshha shk., 1989. – 96 s.
9. Stolin V. V. Urovni i edinicy samosoznaniya / V. V. Stolin // Psihologija samosoznaniya. Hrestomatija. – Samara : Izd-vo BAHRAH-M. – S. 123–155.
10. Ugrinovich D. M. Psihologija religii / D. M. Ugrinovich. – M. : Politizdat, 1986. – 352 s.
11. Frankl V. Volja k smyslu / V. Frankl. – M. : Aprel'-Press, 2000. – 368 s.
12. Chudnovskij V. Je. Smysl zhizni i sud'ba / V. Je. Chudnovskij. – M. : Izd-vo «Os'-89», 1997. – 208 s.

Y.A. Alieksieieva. Structural model of faith in youth. The article presents the research scientists' views on the structure of the phenomenon of faith. The presented structural models of faith of the personality in adolescence show that faith is seen by the scientists as an integrated psychic

formation which contains certain components and constituents. Theoretical study of structural models of faith showed that they reflected different configurations of the mental phenomena. Author's model of faith in youth is presented. It is noted that the study of faith in adolescence is based on the methodological principles of multilevel and hierarchical arrangements of psychic processes. The structural components of faith in adolescence (cognitive emotional – evaluative, conotative and backbone) are singled out. The cognitive component includes the fidogenic, scientogenic, questiogenic and beliefs of the individual. Fidogenic beliefs are the views of the personality, based on faith. Scientogenic beliefs are based on the information obtained as a result of the cognitive activity. Questiogenic conviction is based on the doubts. The emotionally-valuable component of faith in youth reflects the hierarchy of values and contains a wide range of feelings that accompany the faith (doubt, belief, love, hope, trust, uncertainty, the complex of experiences of the self-attitude), reflecting the approval or rejection of the object of faith, depending on the degree of recognition its importance and actuality to the personality. It is noted that the objects of faith in the mind of the individual appear as mental values in the form of concepts (finished views contained in the public consciousness) and / or constructs (the results of personal interpretations, ideas and beliefs). Conative (motivational-behavioral) component of faith in adolescence includes the motivational and volitional components of personality, which are expressed in the pursuit of actions on the basis of the decision. The backbone component of faith in adolescence is the process of searching for and recognition of the meaning of the values with which the person faces in his life. It is concluded that the phenomenon of faith in adolescence is based on the specific combination of its structure and functions.

Key words: belief, faith structure, cognitive component of faith, emotional – valuable component of faith, conotative component of faith, backbone component of faith, values, needs, beliefs, sense.

Received July 11, 2016

Revised August 25, 2016

Accepted September 16, 2016